

Bożena Węcka

Stan obecny i perspektywy rozwoju turystyki religijnej w euroregionie Pradziad

---

Ekonomiczne Problemy Usług nr 65, 425-436

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

BOŻENA WĘCKA

Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa

STAN OBECNY I PERSPEKTYWY ROZWOJU TURYSTYKI RELIGIJNEJ W EUROREGIONIE PRADZIAD

Wstęp

Każda epoka w dziejach świata charakteryzowała się różnymi rodzajami turystyk, od tych najprostszych do tych najbardziej zaskakujących. Autorzy wielu opracowań dotyczących historii turystyki dopatrują się jej korzeni już w starożytności¹. Jedną z najstarszych turystyk na świecie jest turystyka religijna – początkowo nazywana pielgrzymkami. Już w dawnym Egipcie kupcy podróżowali do miejsc kultu, pochówku, do piramid i świątyń. Znanym i często odwiedzanym w ówczesnych czasach miejscem pielgrzymkowym były Delfy². Ludzie przez całe wieki pielgrzymowali tam, aby otrzymać od kapłanki Pytii odpowiedź na nurtujące ich problemy. Przyjęte i akceptowane wówczas zasady postępowania umożliwiły wytworzenie się podwalin międzynarodowego ruchu osobowego owych czasów, co następnie miało wpływ na utworzenie zasad uznawanych po dzień dzisiejszy³.

Obecna epoka jest tą, w której rozwój turystyki odbywa się w sposób najbardziej dynamiczny. Sprzyjają temu przemiany społeczno-polityczne przelomu XX i XXI w., które w zasadniczy sposób zmieniły sposób funkcjonowania państw Europy Środkowo-Wschodniej. Procesy integracji i współpracy transgranicznej, jakie obserwuje się we współczesnej Europie, wpłynęły też znacząco na rozwój turystyki, w tym także na rozwój turystyki religijnej. Możliwość swobodnego przekraczania

---

¹ J. Czerwiński, *Turystyka. Wybrane zagadnienia*, Wyd. PWSZ im. Angelusa Silesiusa, Wałbrzych 2006, s. 13.

² P. Różycki, *Zarys wiedzy o turystyce*, Proksenia, Kraków 2006, s. 34.

³ M.R. Łazarkowie, *Gospodarka turystyczna*, WSE, Warszawa 2002, s. 11.

granic w obrębie krajów Wspólnoty Europejskiej pozwoliła na intensyfikację podróży turystów do miejsc kultu religijnego położonych poza granicami kraju (w roku 2009 roku 1,1% Polaków uczestniczyło w pielgrzymkach zagranicznych)⁴.

Szczególną formą współpracy transgranicznej, w której biorą udział społeczności lokalne i regionalne, jest współpraca euroregionalna. Euroregion Pradziad jest jednym z sześciu euroregionów funkcjonujących w pasie polsko-czeskiego pogranicza od 1997 roku, kiedy to podpisano umowę ramową ich utworzeniu. W związku z rozwojem turystyki religijnej w Polsce, w opracowaniu dokonano analizy tej turystyki i perspektyw jej rozwoju na obszarze transgranicznym na przykładzie euroregionu Pradziad.

1. Istota turystyki religijnej

Mimo wiecznych wojen, wzajemnej wrogości plemion i całych grup ludności, już w starożytności istniała potrzeba wzajemnego kontaktowania się w różnych celach, między innymi takich jak: szpiegowskie, handlowe, medyczne czy wreszcie religijne⁵. W taki oto sposób zrodziła się nowa kategoria turystyki – początkowo nazywana pielgrzymkami, później turystyką pielgrzymkową, a wreszcie – po drugiej wojnie światowej – nazwana turystyką religijną. Pojęciem tym Antoni Jackowski określił podróże, których głównym celem są aspekty religijno-poznawcze lub wyłącznie poznawcze⁶. Jeśli chodzi o termin „turystyka pielgrzymkowa”, to w środowisku naukowym toczy się wokół niego dyskusja, i tak A. Jackowski uważa, że termin ten sprawia, że motyw religijny przestaje pełnić rolę pierwszoplanową. Proponuje on, aby w sytuacjach, kiedy głównym motywem podróżowania są pobudki religijne, używać terminu „pielgrzymka”⁷. Z poglądem tym polemizuje W.W. Gaworecki, twierdząc, że współczesny pielgrzym w czasie wyjazdu do obiektów kultu religijnego obok celu głównego, jakim bez wątpienia jest motyw religijny, realizuje także cel drugoplanowy – pozareligijny. W związku z tym, że cele te nie znajdują się we wzajemnym konflikcie, Gaworecki proponuje przyjąć zbiorczy termin „turystyka religijno-pielgrzymkowa”⁸. Celem tak rozumianej turystyki jest dotarcie do świętego miejsca (ośrodka kultury, sanktuarium). Czas podróży i pobyt w sanktuarium poświęcony jest modlitwie, medytacji, pokucie i innym formom pobożności⁹.

⁴ Badania Instytutu Turystyki.

⁵ M.R. Łazarkowie, op.cit., s. 11.

⁶ A. Jackowski, *Pielgrzymki i turystyka religijna w Polsce*, Instytut Turystyki, Warszawa 1991, s. 8–9.

⁷ Ibidem, s. 1.

⁸ W.W. Gaworecki, *Turystyka*, PWE, Warszawa 2003, s. 78.

⁹ D. Ptaszycka-Jackowska, *Turystyka religijna (turystyka pielgrzymkowa)*, w: *Turystyka*, red. W. Kurek, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 292.

Nie należy jednak zapominać, że motywem turystyki religijnej *sensu largo* są też cele pozareligijne, takie jak: chęć poznania przez turystę innej kultury, jej tradycji i zwyczajów, a także wartości sakralnych budowli architektonicznych. Mając na względzie powyższe rozważania, zdecydowano o używaniu w dalszej części niniejszego artykułu pojęcia „turystyka religijna”, pamiętając także o aspekcie duchowym podróży tego typu.

2. Ogólna charakterystyka euroregionu Pradziad

Euroregion Pradziad to ponadgraniczne porozumienie samorządów lokalnych z pogranicza polsko-czeskiego¹⁰. Zajmuje on południowo-wschodnią część Niziny Śląskiej i wschodnią część Sudetów. Polska część euroregionu położona jest w południowej części kraju i obejmuje zachodnią część Płaskowyżu Głubczyckiego oraz wschodnią część Sudetów. Czeska część euroregionu leży na obszarze wschodnich Sudetów, w paśmie Gór Opawskich i Jesioników¹¹. Całkowita powierzchnia euroregionu wynosi 7386 km², a liczba mieszkańców to 870 600. Wspólna polsko-czeska granica ma długość 199,8 km. W skład Stowarzyszenia Gmin Polskich euroregionu Pradziad wchodzi (według stanu na 30 grudnia 2009 roku) 35 gmin oraz pięć powiatów województwa opolskiego, które leżą na obszarze 4157 km² z liczbą mieszkańców 737 600. Czeską część euroregionu to obszar o powierzchni 1900 km², znajdują się tu 74 gminy z powiatów Jesenik i Bruntal z liczbą ludności 133 000¹² (rys. 1).

Na terenie euroregionu występują atrakcyjne krajobrazowo tereny górskie, podgórskie, parki krajobrazowe, rezerwaty przyrody, a także niezwykle rzadkie gatunki flory i fauny. Te walory turystyczne euroregionu Pradziad wzbogacają atrakcyjne jeziora, korzystne warunki bioklimatyczne, a także występowanie wód leczniczych. Wśród walorów turystycznych badanego obszaru ważną rolę odgrywiają walory antropogeniczne (kulturowe), także te, które przyczyniają się do rozwoju turystyki religijnej, tj. zabytki architektury sakralnej, sanktuaria pielgrzymkowe i klasztory.

---

¹⁰ Euroregion Pradziad Phare CBC, *Wspólny Fundusz Małych projektów*, Biuro Euroregionu Pradziad, Prudnik 2004, s. 3.

¹¹ L. Roszkowska, R. Roszkowski, *Rozwój współpracy transgranicznej na granicach Polski na przykładzie Euroregionu Pradziad*, Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pradziad, Prudnik 2007, s. 59–60.

¹² www.euopradziad.pl (31 XII 2009 roku).

Rys. 1. Euroregion Pradziad wraz z gminami członkowskimi według stanu na dzień 31 grudnia 2009 roku

Źródło: Strona internetowa euroregionu Pradziad – www.europradziad.pl (z dnia 31 XII 2009 roku).

3. Walory antropogeniczne euroregionu Pradziad mające wpływ na rozwój turystyki religijnej

Objektami zabytkowymi niezmiernie cennymi dla rozwoju turystyki religijnej są zabytki architektury sakralnej. W każdej części euroregionu znajdują się znaczą-

ce sanktuaria pielgrzymkowe i klasztory. W euroregionie Pradziad miastem, które może poszczycić się największą liczbą zabytków tego typu jest Nysa – zwana z tego powodu „Śląskim Rzymem”¹³. Do najcenniejszych zabytków znajdujących się w mieście należy Bazylika mniejsza św. Jakuba i Agnieszki w Nysie, której historia sięga początków istnienia miasta, jeszcze niedawno nazywana Kościołem pod wezwaniem św. Jakuba i Agnieszki w Nysie, a przez współczesnych nysan – katedrą. Bazylika ta jest miejscem pochówku ośmiu biskupów wrocławskich¹⁴, znajduje się tu także zabytkowe epitafium oraz ołtarz wpisane do rejestru zabytków. Obok kościoła umiejscowiona jest późnogotycka dzwonnica, a w niej otwarty w kwietniu 2005 roku skarbiec św. Jakuba, czyli zbiór cennych wyrobów nyskich złotników¹⁵. We wrześniu 2007 roku w bazylice odbyły się uroczystości beatyfikacyjne Marii Luizy Merkert¹⁶ – współzałożycielki zakonu elżbietanek żyjącej w tym mieście. W związku z faktem, że w bazylice znajduje się też jej grób, zdążają do niego pielgrzymi z całego świata. Ważnym obiektem, z punktu widzenia turystyki religijnej, jest także Dom Macierzysty Sióstr Elżbietanek, wybudowany przez założycielkę zgromadzenia – błogosławioną Marię Luizę Merkert. To tutaj rozpoczyna się nyski szlak Marii Merkert.

W dniu 29 października 2009 roku włączono bazylikę mniejszą do znanego w świecie szlaku pątniczego i handlowego Via Regia czyli Królewska Droga, biegnącego do Santiago de Compostela, a związanego z kultem św. Jakuba.

Inne również cenne sakralne zabytki Nysy to: gotycki kościół ewangelicki (dawniej św. Barbary); kościół św. św. Piotra i Pawła wybudowany przez zakon bożogrobców w stylu barokowym¹⁷; kolegium jezuickie; seminarium św. Anny; kościół Wniebowzięcia NMP¹⁸; kościół Zwiastowania NMP; barokowe kościoły św. Dominika i św. Franciszka z Asyżu; późnobarokowy kościół św. Jana Chrzciciela; klasztor zakonu misyjnego oo. Werbistów z kościołem Matki Boskiej Bolesnej; kościół pątniczy MB Wspomożenia Wiernych, który powstał w miejscu, gdzie znaleziono cudowny obraz MB Wspomożenia Wiernych (w większe święta do kościoła przybywają pielgrzymi); neoromański kościół św. Elżbiety Węgierskiej

---

¹³ *Nysa, kalejdoskop wrażeń*, projekt zrealizowany w ramach programu INTERREG IIIA Czecho-Polska, Nysa 2007, s. 8.

¹⁴ *Atlas turystyczno-geograficzny atrakcji pogranicza nysko-jesenickiego*, projekt zrealizowany w ramach programu INTERREG IIIA Czecho-Polska, Starostwo Powiatowe, Nysa 2007, s. 14.

¹⁵ *Nysa. Przystanek wędrowca*, Urząd Miejski, Nysa 2006, s. 4–7.

¹⁶ *Sławne postacie pogranicza polsko-czeskiego Euroregionu Pradziad – Wspólne dziedzictwo historyczne*, projekt zrealizowany w ramach programu INTERREG IIIA Czecho-Polska, Starostwo Powiatowe, Nysa 2007, s. 99–108.

¹⁷ *Nysa. The fortress town*, projekt zrealizowany w ramach programu INTERREG IIIA Czecho-Polska, Nysa 2007, s. 9.

¹⁸ *Wypisy do dziejów ziemi nyskiej*, F. Hawranek (red.), Instytut Śląski, Opole 1980, s. 103–106.

(kult św. Rocha); późnorenesansowy kościół św. Krzyża, zwany też „jerozolimskim”. Warto podkreślić, że w samym tylko powiecie nyskim znajdują się 62 kościoły wpisane do rejestru zabytków (na Opolszczyźnie jest ich 405).

Ciekawe obiekty sakralne w pozostałych miejscowościach euroregionu Pradziad to: Sanktuarium św. Jacka w Kamieniu Śląskim (kult św. Jacka); Kościół katedralny pw. Świętego Krzyża w Opolu (według tradycji założony przez Bolesława Chrobrego); Sanktuarium Matki Boskiej Bolesnej na „Szwedzkiej Górcie” (kult maryjny); gotycki kościół Najświętszej Marii Panny w Kałkowie (wzniesiony prawdopodobnie przez zakon Templariuszy)¹⁹; kościół św. Wawrzyńca w Głuchołazach z końca XIII w.; kościół św. Jana Ewangelisty w Paczkowie²⁰ (świątynia obronna z XIV w.); gotycki kościół św. św. Piotra i Pawła w Starym Mieście (wzmiankowany już w 1225 roku); kościół św. Michała Archanioła²¹ w Grodkowie wybudowany w XIII w.; kościół św. św. Zygmunta i Jadwigi Śląskiej w Koźlu (wzmiankowany w 1295 roku), neobarokowy kościół pw. Świętej Trójcy w Korfantowie (jeden z najpiękniejszych kościołów na Śląsku Opolskim)²², kościół pw. NMP w Krapkowicach-Otmęcie²³ (wzmiankowany w 1223 roku), kościół parafialny w Niemodlinie (zbudowany pod koniec XII w.); kościół w Grodźcu (sanktuarium Matki Bożej Sybiraków).

Wędrówkę po zabytkach sakralnych i miejscach pielgrzymkowych czeskiej części euroregionu turysta powinien rozpocząć od kościoła pielgrzymkowego p.w. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych koło Złatych Hor (Maria Hilf). Prowadzi do niego Droga Krzyżowa rozpoczynająca się przy ośrodku wypoczynkowym Bohema. Przez ponad dwa wieki Maria Hilf była ważnym ośrodkiem kultu maryjnego na Śląsku. Obecnie sanktuarium to przeżywa swoisty rozkwit – z roku na rok przybywa pielgrzymów, którzy z różnych stron Czech, Moraw, Śląska i Niemiec szukają tu ukojenia i pomocy²⁴.

Kolejnym interesującym miejscem jest kaplica św. Rocha na wzgórzu przed Kopą Biskupią, koło Złatych Hor. Kaplicę tę wybudowano dla ochrony przed epidemią, która dotknęła miasto w latach 1632–1633²⁵. Inne równie cenne zabytki sakralne czeskiej części euroregionu Pradziad to: kościół farny Wniebowzięcia

---

¹⁹ *Legends and myths of the Nysko-Jesenicki border in wood painting*, projekt zrealizowany w ramach programu PHARE CBC, Nysa 2005, s. 22–25.

²⁰ *Na wędrownych szlakach Opolszczyzny. Poradnik krajoznawczy*, H. Smyk, M. Buchowski (red.), OTK-O Opole 1972, 62.

²¹ C. Skąła, *Śląsk na weekend*, Pascal 2001, s. 94.

²² *Euroregion Pradziad*, Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pradziad, Prudnik 2007, s. 10–24.

²³ *Przewodnik turystyczny po województwie opolskim*, Sygnopol Opole 1999, s. I-f-3.

²⁴ G. Żmuda, *Wędrówki po śląskiej ziemi w Górach Opawskich*, Głuchołazy 2004, s. 52–65.

²⁵ *Jeseniki. Góry, zdrowie, wypoczynek*, Urząd Miejski w Jeseniku, Jesenik 2006, s. 22–23.

Panny Marii oraz klasztor Urszulanek w Jeseniku, kościół farny Wniebowzięcia Panny Marii w Złatych Horach, kościół cmentarny św. Krzyża, kościół Trójcy Świętej w Javorniku, kościół dziekański Wniebowzięcia Panny Marii i Kościół Panny Marii Pocieszycielki z klasztorem Pijarów w Bruntálu, kościół pw. Marii Matki Bolesnej w miejscowości Krnov, kościół św. Mikołaja w Mikulovicach²⁶, kościół parafialny pw. Maryi Uzdrawienia Chorych²⁷.

Na terenie euroregionu Pradziad znajduje się także dużo tzw. małej architektury sakralnej, tzn. kapliczek polnych, figur świętych oraz – zasługujących na szczególną uwagę – krzyży pokutnych. Na terenie pogranicza nysko-jesenickiego można znaleźć około 30 takich obiektów²⁸.

Prezentując walory antropogeniczne euroregionu Pradziad, które wpływają na rozwój turystyki religijnej, należy zwrócić uwagę także na organizowane tu imprezy cykliczne. Należy wśród nich wymienić: Nyski Jarmark Jakubowy organizowany przez bazylikę mniejszą – święto nawiązujące do średniowiecznych tradycji festynów i kiermaszy²⁹, Festiwal „Muzyka w zabytkowych kościołach i wnętrzach Księstwa Nyskiego”, Paczkowski Festiwal Muzyki Organowej i Kameralnej im. M. Brosiga, Festiwal Muzyki Organowej w Jeseniku.

4. Oferta produktowa dla turystyki religijnej realizowanej w euroregionie Pradziad

Podmioty kierujące swoją ofertę związaną z euroregionem Pradziad do odbiorców turystyki religijnej to przede wszystkim: biura podróży – touroperatorzy zajmujący się organizacją i sprzedażą imprez turystycznych (produkt – impreza), a także jednostki samorządu terytorialnego, które przygotowują produkty turystyki religijnej (produkt turystyczny – szlak), korzystając ze środków własnych oraz ze środków finansowych funduszy europejskich. Na terenie euroregionu nie ma biur pielgrzymy.

W celu zbadania oferty produktowej (produkt – impreza) w zakresie turystyki religijnej w euroregionie Pradziad, dokonano analizy ofert, jakie proponują swoim klientom działające na tym terenie biura podróży.

Na terenie polskiej części euroregionu Pradziad wpis do Rejestru organizatorów turystyki i pośredników turystycznych województwa opolskiego (2010 rok)

---

²⁶ Top 10. Jesioniki z podgórzem, Olomuniec 2005, s. 8–9.

²⁷ G. Żmuda, op.cit., s. 69.

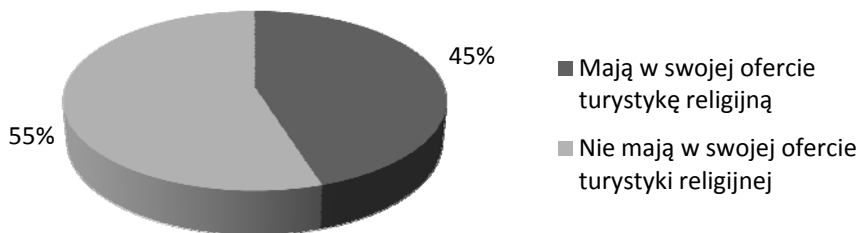
²⁸ A. Bukała, *Zabytki sakralne jako element wspólnego dziedzictwa historycznego w kontekście turystyki kulturowej na pograniczu polsko-czeskim w rejonie nysko-jesenickim*, w: *Zabytki sakralne pogranicza nysko-jesenickiego*, red. A. Bukała, Starostwo Powiatowe, Nysa 2009, s. 22.

²⁹ *Atlas turystyczno-geograficzny atrakcji pogranicza nysko-jesenickiego*, op.cit., s. 26.

posiada 58 organizatorów³⁰. Zbadano ofertę całej populacji organizatorów i pośredników turystycznych, analizując informacje zawarte na stronach internetowych lub drogą bezpośrednich kontaktów telefonicznych i mailowych z organizatorami. Z grupy 58 badanych wyeliminowano biura, które: zawiesiły swoją działalność (1 biuro), których głównym profilem działalności nie jest turystyka (6 biur). W efekcie tej selekcji pozostało 51 biur. W tej grupie tylko 45% badanych (23 biura) posiada oferty związane z turystyką religijną (pielgrzymkową) w szerokim tego słowa znaczeniu, a 55% (28 biur) to biura, które nie mają ofert z zakresu tego rodzaju turystyki. Wyniki przeprowadzonego badania przedstawiono na rysunku 2. W świetle zgromadzonych danych, wśród biur posiadających ofertę z zakresu turystyki religijnej należy wyróżnić:

- oferujące turystykę religijną (pielgrzymkową) krajową z miejscami pielgrzymkowymi znajdującymi się na terenie euroregionu Pradziad – 8% badanej populacji;
- turystykę religijną (pielgrzymkową) krajową bez miejsc pielgrzymkowych na terenie euroregionu Pradziad – 16% badanej populacji;
- turystykę religijną (pielgrzymkową) zagraniczną – 45% badanej populacji;
- turystykę krajową realizowaną na terenie euroregionu Pradziad z elementami poznawczej turystyki religijnej realizowanej w trakcie typowych wyjazdów turystycznych – 31% badanej populacji.

Rys. 2. Propozycje imprez z zakresu turystyki religijnej w ofercie organizatorów turystyki z polskiej części euroregionu Pradziad

Źródło: opracowanie własne.

Analizując przedstawione dane, a także opierając swoje rozważania o wywiady indywidualne z pracownikami i właścicielami biur z polskiej części euroregionu

³⁰ Dane Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego z dnia 03.12.2010 roku.

Pradziad, można sformułować następujące wnioski dotyczące polskiej części euroregionu:

1. Tylko trzy biura (Almatur – Opole, Java Tour – Gogolin, PTTK – Opole) mają w swojej ofercie miejsca pielgrzymkowe znajdujące się na terenie euroregionu Pradziad. Proponują one turystom pielgrzymki do: kościoła pw. Matki Bożej Wspomożenia Wiernych koło Złatych Hor (Maria Hilf), Sanktuarium św. Jacka w Kamieniu Śląskim (kult św. Jacka) oraz do sąsiadującego z euroregionem sanktuarium Góra św. Anny;
2. Prawie połowa biur podróży (17 biur) oferujących turystykę religijną proponuje turystom pielgrzymki zagraniczne. Najpopularniejsze destynacje to: Włochy (Rzym, Asyż), Francja (Lourdes), Hiszpania (Santiago de Compostella), Portugalia (Fatima), Grecja (śladami św. Pawła), Chorwacja (Medjugorie). Mniejszym zainteresowaniem cieszą się destynacje dalsze, jak chociażby Ziemia Święta. W pielgrzymkowych ofertach biur pojawiają się też zupełnie nowe propozycje, takie jak: pielgrzymka na kresy, sanktuaria Bawarii, Petersburg, a nawet Norwegia;
3. Turystykę religijną krajową (z wyłączeniem miejsc pielgrzymkowych znajdujących się na obszarze euroregionu Pradziad) proponuje sześć biur. Wśród najczęściej wybieranych przez turystów kierunków krajowych pielgrzymek czołowe miejsca zajmują: Częstochowa, Licheń, Święta Lipka, Wadowice;
4. Jedna trzecia biur (12 biur) w swojej ofercie posiada typowe imprezy objazdowe, realizowane na terenie euroregionu Pradziad. W programach tych imprez znajdują się też elementy poznawczej turystyki religijnej.

W czeskiej części euroregionu Pradziad status organizatora turystyki posiadają tylko cztery biura podróży. Trzy spośród nich mają swoją siedzibę w Bruntalu i są to: Atis a.s. (największy touroperator na tym terenie), ROS.BR, s.r.o. oraz RNDr. Helena Hanzelkova. Czwarte biuro – Monditour, s.r.o. – mieści się w Jeseniku. Żadne z nich nie posiada ofert z zakresu turystyki religijnej, a jedynie propozycje imprez pobytowych, realizowanych na terenie euroregionu Pradziad (tygodniowe pobyty wypoczynkowe w hotelach euroregionu).

Z wywiadów przeprowadzonych z pracownikami biur podróży działających na obszarze euroregionu Pradziad wynika, że powody małego zainteresowania wśród klientów biur podróży turystyką religijną realizowaną na terenie euroregionu Pradziad są następujące:

- główni organizatorzy imprez z zakresu turystyki religijnej (duszpasterze) nie korzystają z usług biur podróży kompleksowo, ograniczają się jedynie do wynajmu autokaru, resztę świadczeń organizują we własnym zakresie;
- grupy korzystające z propozycji biur podróży w zakresie turystyki religijnej to grupy niskobudżetowe, a zysk uzyskiwany z takich imprez jest symbo-

liczny. W związku z powyższym rozszerzanie oferty produktowej w tym zakresie jest mało ekonomiczne;

- obserwuje się większe zainteresowanie uczestników wyjazdów religijnych wyjazdami do sanktuariów zagranicznych niż polskich;
- brakuje oferty z zakresu religijnej turystyki przyjazdowej dla turystów zagranicznych; pewnym wyjątkiem jest Biuro Podróży Almatu – Opole, które ma w swoich strukturach specjalną komórkę zajmującą się obsługą turystów przyjeżdżających do Polski, w tym również w celach religijnych. Są to głównie turyści z Rosji, Ukrainy i Białorusi, niestety nie ma wśród nich grup zainteresowanych miejscami kultu religijnego znajdującymi się na Opolszczyźnie.

W celu zbadania oferty produktowej (produkt – szlak) w zakresie turystyki religijnej w euroregionie Pradziad, dokonano analizy ofert, jakie proponują turystom jednostki samorządu terytorialnego oraz organizacje społeczne. Najwięcej szlaków pielgrzymkowych czeka na turystów w Nysie. To tutaj 25 września 2010 roku otwarto szlak związany z błogosławioną Marią Luizą Merkert (przygotowany przez wydział promocji UM w Nysie). Został on oznakowany płytami z brązu; jego trasa wiedzie przez miejsca związane z błogosławioną. Istniejąca od ponad tysiąca lat Droga św. Jakuba, obok szlaków zmierzających do Rzymu i Jerozolimy, jest jednym z najważniejszych chrześcijańskich szlaków pielgrzymkowych. W dniu 29 października 2009 roku nastąpiło połączenie Nyskiej Drogi św. Jakuba (biegnącej od Głucholaz do Skorogoszczy) z Droga św. Jakuba VIA REGIA w województwie opolskim. Wszystkie te odcinki prowadzą do grobu św. Jakuba w Santiago de Compostela w Hiszpanii. Spacer po tych szlakach ma niewątpliwie, oprócz duchowego, także walor poznawczy – daje możliwość poznania pięknych zakątków Nysy oraz jej historii. Kolejnym produktem turystycznym przygotowanym przez Wydział Promocji Powiatu Nyskiego we współpracy z czeskim miastem Sumperk jest turystyczna trasa rowerowa „Szlakiem czarownic po czesko-polskim pograniczu”. Trasa ta przebiega przez miejsca związane z historią procesów czarownic. Produkt ten został nagrodzony certyfikatem OROT za najlepszy produkt Opolszczyzny w kategorii szlak. Kolejnym szlakiem, tym razem przygotowanym przez Oddział PTTK Opole, jest Szlak Drewnianych Kościołów Opolszczyzny. Przez tereny ziemi brzeskiej przebiega Szlak Polichromii Brzeskich (na szlaku znajduje się 14 zabytkowych kościołów).

Z wywiadów przeprowadzonych z pracownikami wydziałów promocji jednostek samorządu terytorialnego wynika, że wśród turystów istnieje duże zainteresowanie przygotowanymi szlakami, które oprócz walorów duchowych i poznawczych wpływają na zachowanie zdrowego trybu życia. Pracownicy ci organizują okazjonalnie rajdy rowerowe wytyczonymi szlakami dla turystów i mieszkańców euroregionu. Pracownicy lokalnych biur podróży nie uwzględniają tych szlaków w swoich produktach turystycznych.

5. Perspektywy rozwoju turystyki religijnej realizowanej w euroregionie Pradziad

Euroregion to obszar szczególny jeśli chodzi o uprawianie turystyki religijnej. Z jednej strony mówi się o roli euroregionów w umacnianiu tożsamości pogranicza, ale równocześnie – o różnicach kulturowych ludności po obu stronach granicy, jakie utrudniają współpracę w wielu dziedzinach. Uprawianie turystyki religijnej na terenie euroregionu zależne jest w dużym stopniu od świadomości religijnej i światopoglądowej zamieszkującej tu ludności. Granica państwa wciąż odgrywa znaczącą rolę. Należy również zwrócić uwagę na fakt, że mieszkańcy Europy, udając się do miejsc kultu religijnego, coraz częściej przedkładają aspekt poznawczy i kulturowy tych podróży nad względy duchowe. Motyw religijny jako cel wyjazdów turystycznych Polaków odgrywał znaczącą rolę szczególnie w latach 80. XX w. W ostatnich latach widoczny jest spadek zainteresowania pielgrzymowaniem, co wiąże się przede wszystkim ze śmiercią Jana Pawła II (w 2005 roku). Ponadto należy przypuszczać, że dla młodego pokolenia Polaków, wyjeżdżającego często poza granice kraju, cele poznawcze turystyki religijnej będą w coraz większym stopniu dominowały nad celami duchowymi.

Podsumowanie

Czy w związku z powyższym w euroregionie Pradziad turystyka religijna ma szanse rozwoju? Wydaje się, że mimo tych przeszkód, barier i światowych tendencji wzrost znaczenia turystyki religijnej w euroregionie Pradziad jest możliwy. Należałoby jednak położyć większy nacisk na aspekt kulturowy niż duchowy tej turystyki. Ciekawe obiekty sakralne, imprezy cykliczne o charakterze religijnym, a zwłaszcza nowo powstałe ciekawe szlaki religijno-pielgrzymkowe mogą stać się wyjątkowo cenne dla turystów XXI w., nasyconych konsumpcyjnym stylem życia, szukających ciszy, spokoju, relaksu i wypoczynku. Te religijne walory antropogeniczne mogą stanowić podstawę do poszerzenia oferty turystycznej o nowe turystyczne produkty markowe. Oczywiście wymaga to pewnych działań ze strony podmiotów zajmujących się rozwojem turystyki w euroregionie: intensyfikacji działań promocyjnych dotyczących turystyki religijnej, wykorzystywania instrumentów marketingowych przez samorządy gmin – członków euroregionu oraz instytucje powołane na rzecz rozwoju turystyki, szerszego rozpropagowania nowo powstałych produktów, np. Szlaku Czarownic, Szlaku Marii Merkert, Szlaku św. Jakuba, zainteresowania nimi mieszkańców czeskiej części euroregionu. Należy również rozwinąć współpracę z lokalnymi biurami podróży, które w większości nie są zainteresowane organizowaniem imprez turystyki religijnej na terenie euroregionu Pradziad ani włączeniem do swojej oferty nowo powstałych produktów – szla-

ków religijnych (przeważająca większość biur o tych produktach po prostu nie wie). Przygotowania do przyjęcia turystów chętnych do uprawiania turystyki religijnej na terenie euroregionu Pradziad należy połączyć z zainteresowaniem lokalnych przedsiębiorców produkcją lokalnych dewocjonaliów – tematycznie powiązanych z kultem dotyczącym danego szlaku. Planując rozwój turystyki religijnej, należy także pamiętać o wzroście wymagań pielgrzymów względem standardu usług noclegowych oraz gastronomicznych. Aby osiągnąć ten cel, należałoby w zakresie istniejącej bazy noclegowej i żywieniowej w polskiej części euroregionu Pradziad prowadzić intensywniejszą niż do tej pory politykę inwestycyjną. Należy pamiętać, że same naturalne atrakcje turystyczne polskiej części euroregionu nie są wystarczającą motywacją do zatrzymania się tu turystów na dłużej i wydatkowania przez nich większych kwot pieniędzy. Turystyka religijna realizowana w euroregionie Pradziad ma szansę stać się ciekawą propozycją spędzenia wolnego czasu dla turystów kierujących się przy jej wyborze głównie motywem poznawczym i kulturowym (motywy te mogą zostać później dopełnione aspektem duchowym).

PRESENT STATE AND PERSPECTIVES OF RELIGIOUS TOURISM DEVELOPMENT IN EUROREGION PRADZIAD

Summary

Processes of integration and trans-border cooperation which we observe in contemporary Europe has impacted significantly on tourism development including the development of religious tourism. Euroregion is special area to serve religious tourism. On the one side the role of euroregions in strengthening the identity of borderland is discussed but on the other side there are cultural differences on both sides of border which makes cooperation in many fields difficult. In this paper author talks over the clue and the present state of present state of religious tourism in *euoregion Pradziad*, describing anthropogenic values of this region which have impact on religious tourism development. In concluding remarks author talks over the perspectives of religious tourism development in euroregion, finishing with conclusion that this sort of tourism can become an interesting proposition of spending spare time for tourists in *euoregion Pradziad*, who have meeting and coultural motives to fulfill the main target of traveling by spiritual aspect.

Translated by Bożena Węcka